

Registrering av tapsårsaker på lam ved bruk av radiotelemetri

Utmarksbeite 2004 - Siljan

NJFF-Telemark

PB 7, 3749 Siljan

FORORD

Med bakgrunn i de uforholdsmessig store tapstall og utviklingen i disse i Siljan kommune ble det initiert fra dyreeierne i kommunen et ønske om å kunne fastslå dødsårsak hos en større andel av de tapte beitedyra. Dette utgangspunktet ble tatt opp i møte med Rådgivende rovviltutvalg i Telemark høsten 2002. Det ble nedsatt en gruppe som skulle arbeide mer med finansiering av et slikt prosjekt, bestående av Espen Marker, Fylkesmannen i Telemark, Tore Larsson, NJFF Telemark, Kjell Søilverød, dyreeier, Tormod Høiseth, dyreeier og Odd Steinsrød, dyreeier. Første sesong (2003) ble gjennomført på besetning tilhørende Kjell Søilverød. Sesongen 2004 ble prosjektet flyttet til nabobesetningen tilhørende Odd Stensrød. Denne besetningen hadde et meget oppsiktsvekkende tap sesongen 2003.

NJFF Telemark var ansvarlig for feltarbeidet i beitesesongen. Mesteparten av peilearbeidet ble utført av innleid feltmannskap som sto for den praktiske daglige peiling og registrering samt transport av kadaver.

Finansieringen av prosjektet var tilfredsstillende. Tidlig, før beitesesongen, ble det klart at prosjektet var ferdig finansiert. Dette bidro til bedre planlegging av feltinnsatsen. Fjorårets driftsproblemer var ryddet av veien, og andelen sendere som falt av var ikke av forstyrrende omfang inneværende sesong.

Prosjektledelsen ønsker å takke de medvirkende, Odd Stensrød for positiv medvirkning underveis, Fritzøe Skoger for velvillig utlån av bomnøkler, Espen Marker for faglig og praktisk hjelp samt peilemannskapet; Reino Staulen, Arve Rygg, og Mads Lunder for pliktoppfyllende innsats gjennom sesongen.

Tore Larsson
NJFF Telemark

Forsidefoto: Dag Vasdal

INNHALDSFORTEGNELSE

Forord.....	2
Sammendrag.....	4
1.Området.....	5
1.2.Besetningen	6
2.Metode og materiale.....	7
2.1.Peileutstyr	7
2.2.Peileprosedyre	8
2.3.Kadaverregistreinger	9
2.4.Fordeling av aktive sendere i besetningen	9
2.5.Behandling av lam før slipp	10
3.Resultater.....	10
3.1.Omfang av peilinger	10
3.2.Vekt og vekst	10
3.3.Arealbruk	10
3.4.Lammetap i besetningen	10
3.5.Bilder av kadaver	11
3.6.Fordeling av dødsårsaker	12
4.Diskusjon.....	12
4.1.Resultatvurdering	12

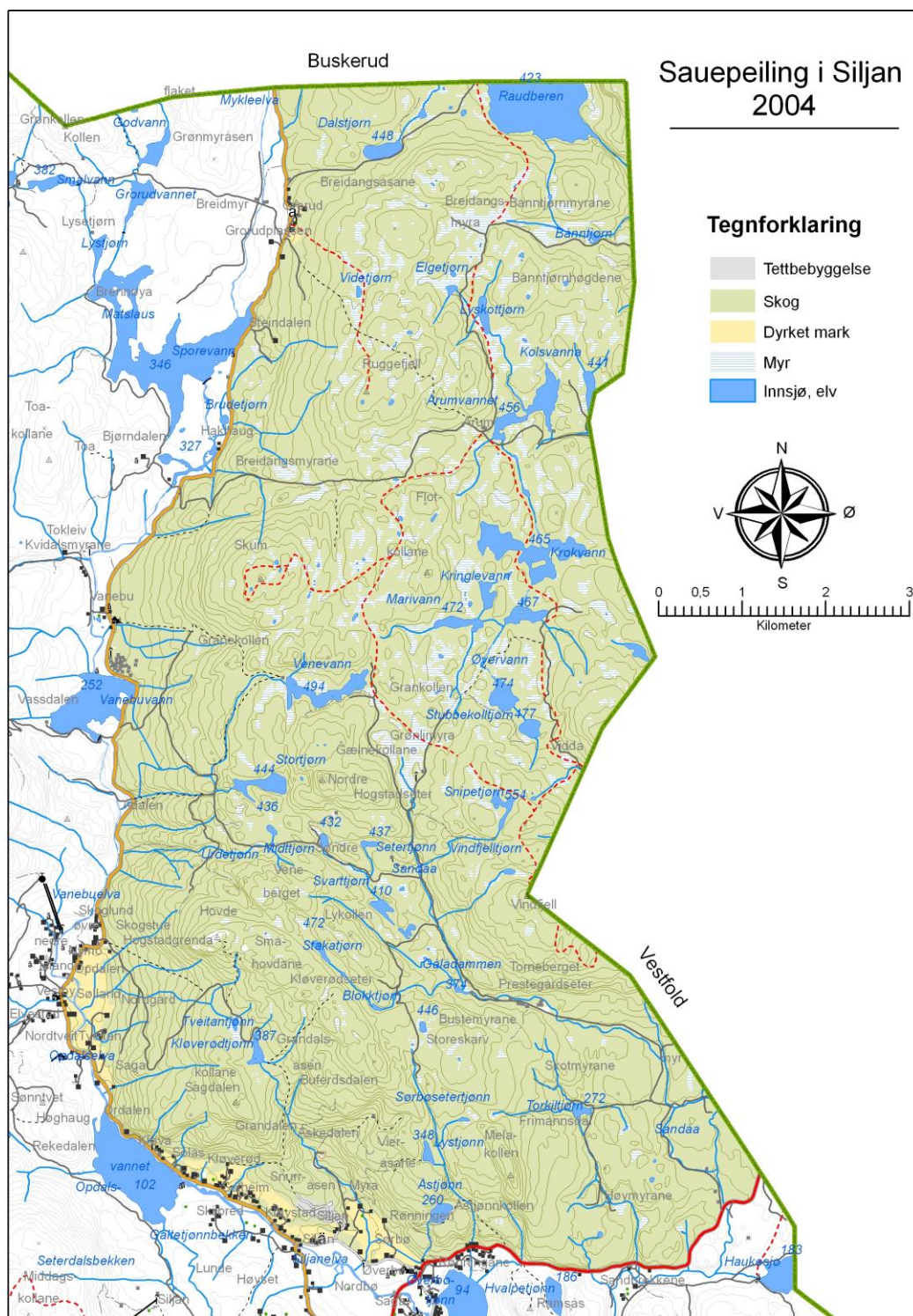
SAMMENDRAG

Beitesesongen 2003 ble det gjennomført peilinger på en besetning i Siljan med siktemål å avklare dødsårsaker hos lam. Bakgrunnen for prosjektet var en negativ utvikling i tapstallet uten sikre holdepunkter for årsak. Prosjektet ble videreført på ny besetning i 2004. Prosjektet er finansiert av midler fra Rådgivende Rovviltutvalg i Telemark samt "Organisert beitebruk". Av i alt 98 lam med sender ble 2 funnet som kadaver. 1 av disse var i en slik tilstand at dødsårsak lot seg fastslå. I tillegg bidro peileutstyret positivt under sanking. Ingen av de undersøkte kadaver kunne sikkert tilskrives rovvilt som skadegjører, men det ene som lot seg undersøke i felt var et tilfelle der et lam satt fast/lå på rygg mellom steiner.

For fullgode resultater av slik peileaktivitet må prosjektet gå over flere år (to-tre beitesesonger). Det er opparbeidet kompetanse i forhold til drift av prosjektet lokalt. Den lokale medvirkningen i peilinger og tilrettelegging/gjennomføring gir positive ringvirkninger i forhold til problemstillingen og felles forståelse av denne.

1.Området

Forsøksområdet ligger i kommunene Siljan, Lardal og Kongsberg. Besetningene beiter hovedsakelig i området øst for fylkesvei til Grorud og vest for Viddaseterområdet. Nordover utgjør området ved Ruggesfjell en naturlig barriere, Sørøver er R 32 mellom Siljan og Steinholt en naturlig sørlig grense. Det er i sesongen peilet dyr utenfor disse grensene, men ikke over stor avstand, og ikke over lengre perioder.

Området er relativt typisk for terrenget regionalt med noe bratte lier, flatere partier og generelt skogsterreng dominert av gran. Området varierer fra 100 til 620 moh.

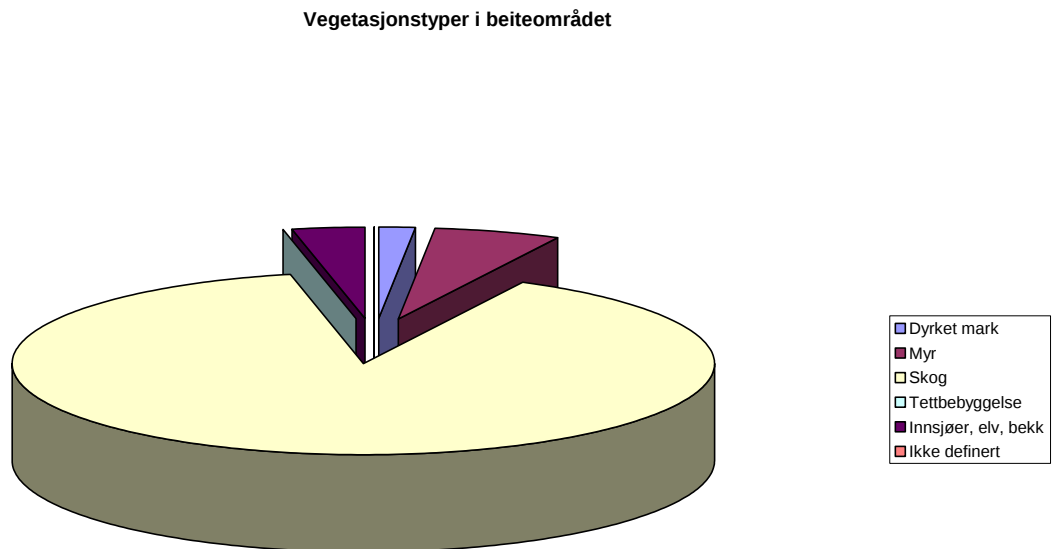

Fig 2: Vegetasjonsfordeling i beiteområdet, utarbeidelse NJFF Telemark

1.2.Besetningen

Besetningen er eid av Odd Stensrød, og besto ved slipp av 139 søyer og 265 lam på beite. Området er totalt på 76,6 kvadratkilometer, og nær 90 % er skogdekt. Sauen er av rase dalasau, og det er en tetthet på 5,2 sau pr km².

Tapsprosenten har hatt en svært uheldig utvikling, og det er antatt at gaupe er definitivt den mest vesentlige skadegjører.

2. Metode og materiale

Peiling etter lam fra peilepunkt nord for Langevatn, foto: Dag Vasdal

2.1. Peileutstyr

Lammene ble påmontert halsklaver med radiosendere slik at vi kunne peile de inn med mottakerutstyr. To typer sendere ble brukt – aktive sendere og dødssendere. De aktive senderne sender kontinuerlig ut et signal med 40 pulsslag pr minutt. Dette indikerer at senderen og dermed dyret er i bevegelse, og i live. Intervallet mellom signalene blir forlenget til ca 30 pulsslag pr minutt når senderen/dyret har ligget i ro i ca 2,5 timer. 48 lam ble utstyrt med aktive sendere og posisjonen til disse dyrene kan fastslås gjennom hele beitesesongen. For å ha best mulig kontroll med sauenes bevegelser blir de aktive senderne fordelt på søyene slik at det i flest mulig kull er ett lam med aktiv sender.

Den andre typen sendere, såkalte dødssvarslere, aktiviseres kun etter at senderen/dyret har ligget i ro i ca 2,5 timer. De sender da med et intervall med 60 pulsslag i minuttet. Dyrets posisjon kan ikke fastslås før dyret er dødt. 50 lam ble utstyrt med dødssvarslere.

Alle radiosendere er levert av Televilt. Senderne veier ca 140 gr og er festet til en halsklave av plast, med en elastisk del som ekspanderer når lammet vokser i løpet av feltsesongen. Antennen til senderen er delvis skjult av plasten og delvis fristilt. Mottakeren vi bruker er produsert av Televilt, modell RX-98, med ekstern antenne.

Scanning av frekvenser på søk etter passive sendere, foto: Dag Vasdal

2.2. Peileprosedyre

Den praktiske utføringen av peilingen ble gjennomført fra 18. mai til 10 september. Etter dette disponerte dyreeier utstyret i tilknytning til sanking. Peilingene ble utført fra faste punkter i terrenget, og det ble oppretta permanente peileruter. Det ble fra grunneier stilt til rådighet bomnøkler på alle aktuelle veier i tilknytning til beiteområdet. Bruk av skogsbilvegnettet er en forutsetning for gjennomføring med de ressurser som var tilgjengelig i prosjektet. Selv om peilepunktene lå på topper og lignende var avstander fra bilvei relativt begrenset i de fleste tilfeller. På hver peiledag ble alle lam med aktive sendere peilet og registrert. De passive sendernes frekvenser ble alle kontrollert for å se om det kunne være dødsfall blant disse.

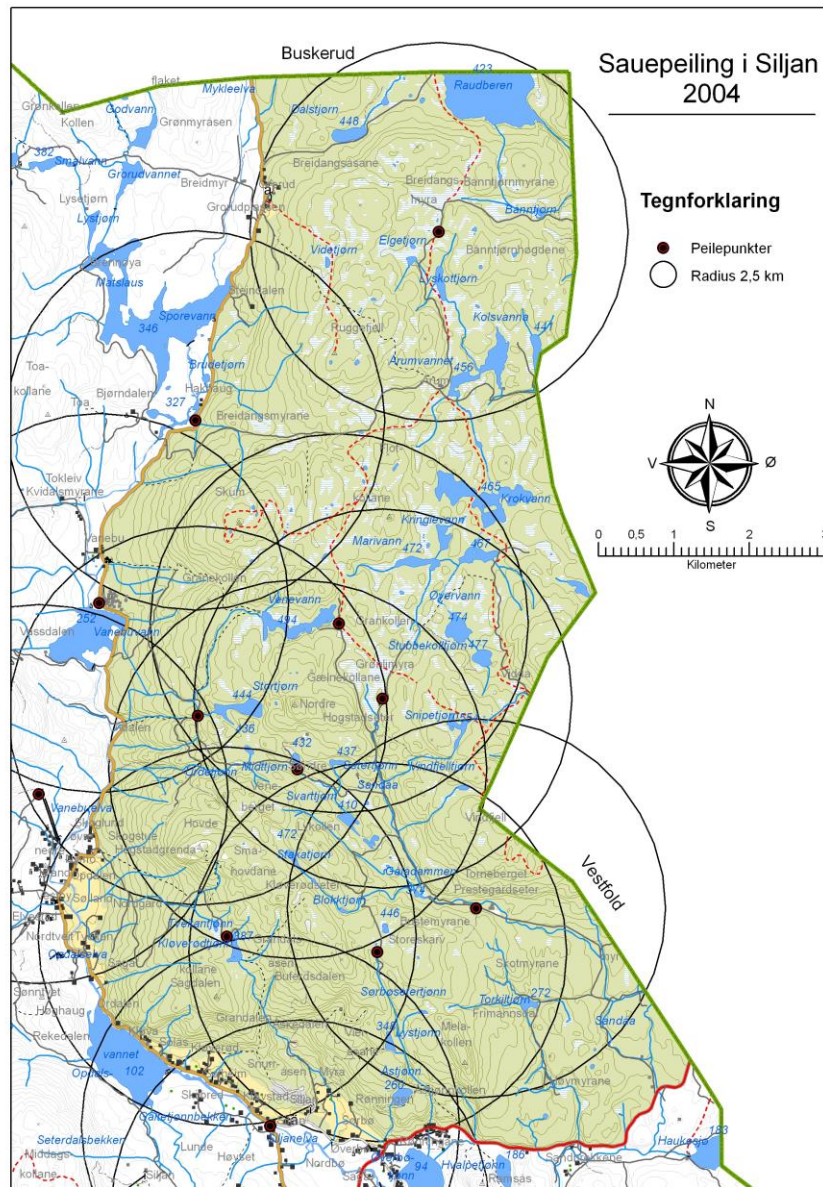

Fig. 2: Peilepunkter med radius 2500 m viser hvor god overdekning peilepunktene har. Utarbeidelse NJFF Telemark

2.3. Kadaverregistreringer

Ved kadaverfunn ble det fylt ut kadaverskjema. Kadaver skal fotograferes og funnstedet undersøkes med tanke på å finne evt spor tegn etter predatorer. Hele kadaveret skal deretter fraktet ned fra heia i ryggsekk. Kadaver skal samles opp i fryser og videre håndtering skjer via FM. Vi erfarte i 2003 at det i de fleste tilfeller ble funnet kadaver med kun rester igjen, alt sterkt oppspist. I 2004 var antallet kadaver svært lite, og kun ett av de to var for sterkt oppspist. Peilemannskapet vurderer i det enkelte tilfelle om det hadde hensikt i forhold til avklaring av dødsårsak om noe skulle medbringes.

2.4. Fordeling av sendere i besetningen

De aktive senderne har en egen frekvens med 0,005 Mhz intervall pr sender. Problemer med å differensiere mellom to individer blir derfor vanskelig om tvillinglam for eks får 2 fortløpende frekvenser. Senderne må derfor fordeles slik at vi alltid har et intervall på 0,010 Mhz mellom to sendere i en besetning.

Dødelighetssenderne ble levert med 10 sendere på hver frekvens med et intervall på 0,010 Mhz. Flere sendere på samme frekvens utgjør ikke noe praktisk problem da sjansen for at flere samtidig skal tre i funksjon er svært små.

Prosjektet monterte radiosendere på 98 lam.

48 aktive sendere og 50 passive sendere fordelt på 265 lam gir en andel merket på 37 %.

2.5.Behandling av lam før slipp

Det ble utført vektregistrering av lam ved slipp og sanking. Besetningen ble behandlet for pulpanyre, bråsott, snyltere og koksidiøse. Montering av senderne ble gjort i forbindelse med snyltebehandling før slipp.

3.Resultater

3.1.Omfang av peilinger

I perioden 18. mai til 10. september over 116 beitedøgn ble det foretatt daglige peilinger.

3.2. Vekt og vekst

Alle lam ble veid ved slipp og sanking. Gj.sn. slippvekt på ca 16 kg (pers.medd. O. Stensrød) og gj.sn. sankevekt på ca 47 kg (pers.medd. O. Stensrød) gir en tilvekst pr døgn på nær 270 g i besetningen

3.3.Arealbruk

Besetningen benyttet hele beiteområdet, og forekom relativt spredt hele sesongen. Mest benyttet var beitene i vestre og midtre del. En stor andel av sauene befant seg gjennom hele sommeren i liene øst og nord for slippstedet.

3.4.Lammetap i besetningen

Et lam ble funnet fastgått. Et lam ble funnet med kun resterende ull- og benrester. Dette siste lammet var ikke mulig å fastslå dødsårsak til.

Det synes å være lavere andel tap av den merkede besetningen i forhold til den umerkede delen.

Ulykke	% av merka lam	Sykdom	% av merka lam	Ukjent	% av merka lam	Rovvilt	% av merka lam	Sum	Sum (%)
1	1	0	0	1	1	0	0	2	2

Fig 3: Fordeling av dødsårsak i besetningen

3.5.Bilder av kadaver

Lam omkommet ved ulykke Foto: Tore Larsson

Lam omkommet ved ulykke Foto: Tore Larsson

Lam funnet ved Breidangsmyra Foto: Arve Rygg

Detaljer på lam v/Breidangsmyra Foto: Arve Rygg

Det ble ikke funnet kadaver av en slik karakter at det var nødvendig å ta med for sikker identifikasjon av dødsårsak.

Fig Figur 4: Funnsteder for kadaver, kartutarbeidelse NJFF Telemark

3.6.Fordeling av dødsårsaker

Kun to funn er et svært lite materiale. Til tross for hyppige peilinger var det kun rester igjen ved det ene funnet, som dermed ikke lot seg videre bearbeide i forhold til å kunne fastslå dødsårsak.

Det siste funnet anses sikkert som ulykke grunnet sin plassering i terrenget samt graden av forråtnelse i forhold til tidsforbruk siden forrige positive peiling.

4.DISKUSJON

- 2 av 29 tapte lam er i år funnet og innsisert mot 1 av 95 i fjor. Dette har gitt bedre holdepunkter i forhold til skadesituasjon og evt videre tiltak.
- Senderne fungerte bra i beitesesongen
- Antall sendere vi har mistet kontakt med er 1. Dette utgjør 1 % og er akseptabelt.
- Intensiv peiling har økt sikkerheten i forhold til funn av kadaver.
- Organisering er god, peileaktiviteten bidrar i tilsyns- og sankearbeidet
- Positivt med lokal deltakelse i peilingene

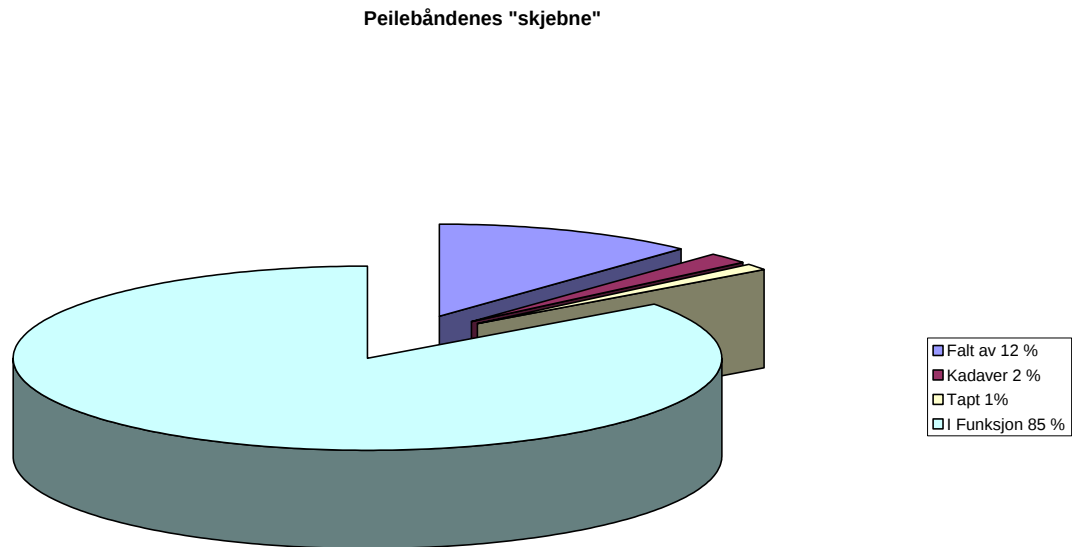

Fig 5: Fordeling av peilebåndenes funksjon gjennom beitesesongen

4.1.Resultatvurdering

I utgangspunktet var prosjektgruppen bevisst på at man måtte forvente to-tre års peilinger før man har mer konkrete resultater. Fjorårets problemer med peileutstyret ga oss spenning inn i sesongen, men problemet gjentok seg heldigvis ikke.

Selv om vi ikke har funnet absolutte svar på årsak til høye tap lokalt er det absolutt grunn til å tro at årets peileprosjekt fjernet en del spekulasjoner som går rundt de høye tapene. Det er også vårt inntrykk at det fra dyreeiers side var positivt med det ekstra tilsyn prosjektet innebærer generelt og spesielt i periode med en streifende ulv gjennom beiteområdet.

Det voldsomt store tapet forrige sesong ga forventninger om stor aktivitet også i år. Det er en bemerkelsesverdig reduksjon i tapstallene i besetningen. Vi ønsker ikke å spekulere i årsaksforholdene til dette, men det er kjent at en besetning i Lardal (nabobesetning mot vest) har hatt dramatisk økning i tap.

Det tekniske utstyret har denne sesongen fungert greit. Totalt falt det av 8 sendere først i beitesesongen, men dette er innenfor hva man må forvente ved normalslipp og normal lammestørrelse.

Selv om ett lam fikk fastslått dødsårsak er det grunn til å videreføre prosjektet over tre år for å få større datamengde. Rent organisatorisk vil rovviltforvaltningen endres ved nyttår, og det er usikkert i hvilken grad de nye regionale rovviltnemndene vil vektlegge kartlegging av dødsårsak hos lam på utmarksbeite. Teknisk utstyr og kompetanse til videreføring er tilgjengelig. Det må forventes at det til enhver tid vil finnes beiteområder med store tapstall der det vil være aktuelt å videreføre prosjektet.

Prosjektet var i år fullfinansiert ved oppstart. Dette var en stor forbedring under gjennomføringen og ga en sikrere og mer effektiv planlegging av sesongen. I motsetning til forrige år ble peiling gjennomført daglig hele sesongen. Finansieringen av prosjektet var tilstrekkelig med tanke på organisering/administrasjon, lønnskostnader og reiseutgifter. Det påpekes at veinettet som benyttes er av til dels dårlig beskaffenhet, og det må påregnes en høyere sats for reisekostnader enn hva man vanligvis opererer med.